

**პაპუნა ორბელიანი, როგორც პოეტი –
ისტორიული პოემა „შეჭირვებანი ქართლისანი“**

**Papuna Orbeliani as a poet - Historical poem
„Troubles of Kartli“**

ავთანდილ ნიკოლეიშვილი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ქუთაისი

Avtandil Nikoleishvili

Akaki Tsereteli State University
Georgia, Kutaisi

ABSTRACT

Papuna Orbeliani's „The Troubles of Kartli“ is a work of the documentary genre, which poetically narrates the situation in Eastern Georgia in the 20s and 30s of the 18th centuries. Papuna Orbeliani 'The Troubles of Kartli' is a work of the documentary genre, which poetically narrates the situation in Eastern Georgia in the 20s and 30s of the 18th centuries.

It tells the story of the worst situation created by the Ottoman and Kizilbash rule in Georgia in the good faith of the chronicler. Such a view of epoch-making events in the poem is determined by the fact that its author is primarily a chronicler and not a poet.

P. Orbeliani was a figure of the XVIII century, the author of the famous historical chronicle of that period 'Story of Kartlisani'. The interest in the poem in question is substantially increased by the fact that the author himself was a direct eyewitness to the stories narrated in it. This factor further enhances the importance of the work as a historical source. Although p. Orbeliani's main goal is to accurately document the worst situation in eastern Georgia in the 18th century, he is not even a matte man from the outside of this state, but a direct eyewitness of events, who often even expresses his attitude towards these events with emotional admiration. So, p. Orbeliani's 'Troubles in Kartli' is not only a poem that realistically depicts the current situation in Georgia but also 'Troubles in Kartli' itself, as the first source of historical significance, helps us to understand more clearly and in-depth the situation in 18th century Kartli. Its author also actively draws attention to the ways to get our country out of this situation.

The work of P. Orbeliani begins the story from the time when Vakhtang VI, a vein seeker of ways to free himself from Iranian subjugation, turned to Khontkari for help.

P. According to Orbeliani, trusting Khontkari was a big political mistake, which put the country in an even worse situation. P. Orbeliani tells us with heartache the story of the Turkish occupation of Kartli and Tbilisi, which once again expresses Tavi's sharply anti-Turkish position.

The main culprit in this new disaster for the country is P. Orbeliani considers King Vakhtang.

The author of the poem is much more sympathetic to the Iranians than the Turks. Even though Kizilbashoba suffered no less than the Ottoman Empire in Georgia, P. Orbeliani still has a relatively generous attitude towards the Iranians. This circumstance was conditioned by the fact that the liberation of Kartli from Ottoman domination became possible due to the active efforts of the Iranians. In his poem, P. Orbeliani clearly and unequivocally expresses the sharply negative attitude towards the policy pursued by Vakhtang VI to liberate the Kingdom of Kartli from the current difficult situation.

საკვანძო სიტყვები: პაპუნა ორბელიანი, პოემა, საქართველო, ქართლი, ოსმალეთი, ირანი, ვახტანგ VI, ისტორია

Keywords: Papuna Orbeliani, poem, Georgia, Kartli, Ottoman, Iran, Vakhtang VI, history.

XVIII საუკუნის ცნობილი მემკვიდრე პაპუნა ორბელიანი (დაბადებისა და გარდაცვალების ზუსტი თარიღები უცნობია), უპირველეს ყოვლისა, 1739-1758 წლების საქართველოში მიმდინარე ურთულესი მოვლენების ამსახველი თავისი თხზულებით – „ამბავნი ქართლისანი“ არის ცნობილი (პაპუნა ორბელიანის ხსენებული ნაშრომის ტექსტი დაადგინა და 1981 წელს შესავლის, ლექსიკონისა და საძიებლების თანდართვით გამოსცა ელენე ცაგარეიშვილმა). ისტორიკოსთა მიერ ეს ნაწარმოები ერთხმადაა მიჩნეული შესაბამისი პერიოდის ჩვენს ქვეყანაში არსებული მდგომარეობის ისტორიული სიმართლითა და მრავალმხრივობით ამსახველ დიდმნიშვნელოვან მატთანად.

მაგალითად, ივანე ჯავახიშვილის შეფასებით, აღნიშნული ნაშრომის შექმნის გამო პაპუნა ორბელიანი ვახუშტის შემდგომ უსათუოდ უნდა ჩაითვალოს „აღორძინების ხანის ქართული საისტორიო მწერლობის მშვენიერად.“ იგი „ცხოვრებაში ჩახედული ღრმად მოაზროვნე და ეროვნულ-საზოგადოებრივი გრძნობებით გამსჭვალული ისტორიკოსია. მისი მამულიშვილური გული თანამოძმეთადმი სიყვარულით ძგერს, მისი გონება და აზრი საქართველოს მომავალს დასტრიალებს და ქვეყნის სიმტკიცეზე ოცნებობს“ (ჯავახიშვილი 1977: 367).

ივანე ჯავახიშვილი გამონაკლისი არ არის და პაპუნა ორბელიანის, როგორც ისტორიკოსისა და მემატიანის, ღვაწლს ანალოგიურ შეფასებას სხვა მკვლევრებიც აძლევენ. მაგალითად, კორნელი კეკელიძის აზრით, პ. ორბელიანი „უდავოდ ნიჭიერი და სამშობლოსათვის გულშემატკივარი ისტორიკოსი“ იყო (კეკელიძე 1981: 548).

პაპუნა ორბელიანს, გარდა ზემოთ ხსენებული ნაშრომისა, რომელმაც მყარად დაიმკვიდრა ადგილი საქართველოს ისტორიის ამსახველი იმ მატრიანების გვერდით, ისტორიკოსთა მიერ ჩვენი ქვეყნის ისტორიის შესასწავლად გვერდრაუვლელ დოკუმენტურ წყაროდ რომ არის მიჩნეული, პოეტური ნაწარმოებებიც აქვს შექმნილი. კერძოდ, იგი ავტორია პოემისა – „შეჭირვებანი ქართლისანი“ და ჯერჯერობით გამოუქვეყნებელი რამდენიმე ლექსისა (ხსენებული ლექსები იხ.: ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, A ფონდი, №1166, 1764 წლის ხელნაწერი ლიტერატურული კრებული). ეს ლექსებია: „ხილთქება, ანბანზე თქმული პაპუნა ორბელიანისაგან“, „ყუავილთქება, ნათქუამი პაპუნა ორბელიანისაგან“, „ანბანთქება ცხრა ლექსად, თქმული პაპუნა ორბელიანისაგან“, „ცხრა ნეტარება, ლექსად თქმული პაპუნა ორბელიანისაგან“ (ka.georgica.ac.ge/isi/პაპუნა ორბელიანი).

თემატურ-შინაარსობრივი თვალსაზრისითაც და მხატვრული ოსტატობის მხრივაც დასახელებულ ნაწარმოებთაგან განსაკუთრებით საინტერესოა პოემა „შეჭირვებანი ქართლისანი“, რომელშიც 1732-1736 წლებში ქართლსა და კახეთში არსებული მდგომარეობა ისეთი სიმართლითაა აღწერილი, რომ დღევანდელი მკითხველისათვის ნაწარმოები ისტორიული თვალსაზრისით გაცილებით უფრო საინტერესოა, ვიდრე ლიტერატურულად.

მასში ფაქტობრივად მემატიანის კეთილსინდისიერებით არის მოთხრობილი იმჟამინდელ ქართლში ოსმალთა და ყიზილბაშთა ბატონობის შედეგად შექმნილი უმძიმესი მდგომარეობა (ნაწარმოები 1971 წელს ისტორიულ-ლიტერატურული ნარკვევის თანდართვით გამოაქვეყნა ლილი ქუთათელაძემ. იხ.: მრავალთავი, ფილოლოგიურ-ისტორიული კრებული, ტ. I).

პოემისადმი ინტერესს არსებითად ზრდის ის გარემოებაც, რომ ავტორი თავად ყოფილა მის მიერ მოთხრობილი ამბების უშუალოდ თვითმხილველი. ეს ფაქტორი ნაწარმოების, როგორც ისტორიული წყაროს, მნიშვნელობას კიდევ უფრო მეტად ზრდის. ასე რომ, პ. ორბელიანი XVIII საუკუნის 30-იანი წლების აღმოსავლეთ საქართველოში, უწინარესად კი ქართლში, შექმნილი უმძიმესი მდგომარეობის პირადად მომსწრე ის პიროვნებაა, რომელიც ემოციური აღტკინებით გამოხატავს თავის პიროვნულ დამოკიდებულებას მაშინდელი მოვლენებისადმი.

ნაწარმოებში ამბის თხრობა იმ დროიდან იწყება, როდესაც ირანის ქვეშევრდომობიდან განსათავისუფლებელ გზათა ამაოდ მაძიებელმა ვახტანგ მეექვსემ დასახმარებლად ოსმალეთის იმპერიის ხონთქარს მიმართა. როგორც ცნობილია, რუსეთს მინდობილი ვახტანგი, რომელიც

დიდი ხნის განმავლობაში უშედეგოდ ელოდა ამ სახელმწიფოს მხარდაჭერას, იძულებული გახდა მოკავშირეთა მეზნა სხვაგანაც დაეწყო და იმედის თვალი თურქეთსაც მიაპყრო. კერძოდ, თურქეთის დახმარების მოიმედე კარისკაცთა რჩევით, ვახტანგმა ქალაქ არზრუმის სარასკარს წერილი გაუგზავნა და თხოვა: „მოდით, გვაცემევით ხონთქარსა, ჩვენ ვიყვნეთ მის საბანდობად, დაგაჭერინებთ ერანსა, ჩვენ გვყავით წინასარდლობად.“

პ. ორბელიანი მეფის მიერ მიღებულ ამ გადაწყვეტილებას სრულიად გაუმართლებელ მოვლენად მიიჩნევს და ასეთ შეფასებას აძლევს:

ეს მეფე, ქართლთამპყრობელი, მოტყუვდა ცუდის საქმითა, ურჩიეს, ვეყმით ხონთქარსა, მივსცეთ, ავაგსოთ ქრთამითა, დავიპყრათ ადრიბეჟანი, იქ დაჯექე პყრობად სკამითა, ნულარ ვეყმობით ყაენსა, ნულარც რას მივცემთ დრამითა.

როგორც ავტორისეული მონათხრობიდან ნათლად ჩანს, ქართლში ოსმალთა შემოსვლამ და გაბატონებამ ქვეყანა კიდევ უფრო მძიმე მდგომარეობაში ჩააგდო. პ. ორბელიანის ხაზგასმით, ქართლის სამეფო კარმა ამ შემთხვევაში სრულებით არ გაითვალისწინა ის დამპყრობლური გეგმები, რაც თურქეთს საქართველოს მიმართ ჰქონდა. ვახტანგის თხოვნით გახარებული სარასკარი დიდი ჯარით დაიძრა ქართლისაკენ. როგორც ავტორი წერს, დაჯავრიანებული მეფე თავის შეცდომას ქვეყანაში თურქთა ლაშქრის გამოჩენისთანავე მიხვდა:

იამა დიდათ სარასკარს, შეყარა ურუმთ ჯარები,
წარმოემართა ქართლზედა, აღივსო მთა და ბარები,
წინ მიეგებნენ ქართველნი, შიშით აფერ-ნამკრთალეები,
თვის ნებად იქნენ ქართლზედა, მეფემან შექმნა ჯავრები.

პ. ორბელიანი გულისტკივილით გვიამბობს თურქების მიერ ქართლისა და თბილისის აკლების ამბავს, რითაც კიდევ ერთხელ გამოხატავს თავის მკვეთრად ანტითურქულ პოზიციას. ქართლში, ვითომცდა დასახმარებლად მოსულმა თურქებმა, მწერლის თქმით, „დაიპყრეს თბილისქალაქი ციხით და გარეთ კარები, დაგვიპყრეს, დაგვჩაგრ-გვიჭირეს, ვიქმენით ცუდი ნაშეები.“ ყველაზე სამწუხარო შედეგი, რითაც ქართლში თურქთა „მოპატიჟება“ დასრულდა, ის გახლდათ, რომ ბაგრატიონთა ტახტზე „ფაშეები დასხდნენ ბატონად.“

როგორც ითქვა, ქვეყნისთვის თავსდატეხილ ამ ახალ უბედურებაში უმთავრეს დამნაშავედ პ. ორბელიანი მეფე ვახტანგს მიიჩნევდა. თუმცა მისი საქვეყნო დანაშაული, მწერლის შეფასებით, მართო თურქების მოპატიჟება როდი იყო. თურქი დამპყრობლებისაგან შევიწროებულმა მეფემ ქვეყანას კიდევ ერთხელ უღალატა, „ქართლზე ხელი აიღო“ და დიდძალი ამალით თავის საშველად რუსეთს მიმართა. სამწუხაროდ, ამ ამბის შეტყობის შემდეგ „ურუმთა უფრო მოგვიგზვნეს გენია.“

პ. ორბელიანი გულისტკივილით იქვე იმასაც გვაუწყებს, რომ ქართლის დასაუფლებლად ვახტანგის ძმამ – იასემ, რომელიც ვახტანგს რუსეთში არ გაჰყოლია, მაჰმადიანობა მიიღო. მაგრამ საკუთარი ერისა და რჯულის მოღალატე „ადარ აუფლეს ურუმთა, აღარც მიუშვეს ნებობით“. საბოლოოდ,

მისი ამგვარი პოლიტიკური ავანტიურში იმით დამთავრდა, რომ „ისიც აღსრულდა, ქალაქში დამარხეს თათართ წესითა.“ ქართლის გამგებლებად ხონთქარის მიერ დანიშნულმა ფაშებმა, რომელთაც თანმიმდევრული სიზუსტით ჩამოთვლის ავტორი, ქვეყანა უმძიმეს განსაცდელში ჩააგდეს. ერთგან თათართა ბატონობის შედეგად დამკვიდრებული მდგომარეობა ასეა აღწერილი:

განმრავლდა ქართლში ტყვის სყიდვა, ქალ-ყმა მიჰყავდათ ბევრია,
არა სწუნობდენ ბერსკაცსაც, წამს მოპარსვიან წვერია,
შეაბილწიან სახლები, სად იყვის ღვინის ქვევრია,
სცემდნენ, ათრევდენ ქართველთა, შიშით ესცვალისთ ფერია.
ვინ მოითვლების მათგანა, ვით აყვეს ქართლზე ავია,
სულ შეაბილწეს საყდრები, ზედ მოაქცივეს თავია,
ხონთქარის ქვეყნითა მოვიდნენ სულ იენგიჩარ შავია,
ალივსო ქართლის ქვეყანა, ზედ დაგვდვეს დიდი ზვავია.

პ. ორბელიანის შეფასებით, ასეთი იყო ის უმძიმესი შედეგი, რაც ოსმალთა მოუტანა ქართლს. მიუხედავად იმისა, რომ თურქთა ამგვარი აგრესია ჩვენი ქვეყნის მიმართ შემთხვევითი მოვლენა არ ყოფილა და ასეთი დამპყრობლური პოლიტიკის გასატარებლად ისინი ყოველთვის იყვნენ მზად, იმხანად განხორციელებული ეს აგრესია, ავტორის აზრით, უწინარეს ყოვლისა, მაინც პროთურქულად განწყობილ ქართველთა წაქეზებით ვახტანგის მიერ მიღებული მეტად მცდარი პოლიტიკური გადაწყვეტილების შედეგი იყო.

პოემის ავტორი, თურქებთან შედარებით, ირანელთა მიმართ გაცილებით მეტ კეთილგანწყობილებას ავლენს. მიუხედავად იმისა, რომ „ყოზილბაშობამ“ ჩვენს ქვეყანას „ოსმალბაზე“ არანაკლები (თუ მეტი არა) უბედურება დაატეხა თავს, პ. ორბელიანი ირანელთა მიმართ მაინც შედარებით უფრო ლმობიერად აღმოჩნდა განწყობილი. ეს გარემოება, უპირველეს ყოვლისა, იმით იყო განპირობებული, რომ ოსმალთა ბატონობისაგან ქართლის განთავისუფლება სწორედ ირანელთა აქტიური ძალისხმევით გახდა შესაძლებელი.

ამ საქმის მთავარ შემოქმედად პ. ორბელიანს თამაზ ხანი (შემდგომში ნადირშაჰად წოდებული) მიაჩნდა. ავტორის თქმით, სწორედ მისი მეშვეობით მოგვეცა შესაძლებლობა თურქებზე შურისძიებისა: „შური ვიძიეთ ურუმზე, გულისა მოსაფხანია.“ ქართლის მიმართ თამაზ ხანის მიერ გამოვლენილ ამ უნებლიე სიკეთეს პ. ორბელიანი პოემაში არაერთგზის მიაპყრობს მკითხველის ყურადღებას. მაგალითად, „ხმალი ჰკრა ურუმთ ძლიერი, საქმე ქნა სახელიანიო,“ – წერს ერთგან, მეორეგან კი ამბობს: „ცდილობდა ურუმთ გაყრასა, ის გვექმნა მონაშველია.“

უპირველეს ყოვლისა, სწორედ ზემოთ აღნიშნული გარემოებით უნდა აიხსნას ის კეთილგანწყობილება, რომელსაც ავტორი თამაზ ხანისადმი იჩენდა პოემის მიხედვით. მისი დახასიათებით, იგი იყო „ლომგული, კარგი ვაჟკაცი,“ რომელმაც „სულ დაიმონა ერანი... უყო ყათლამი ურუმთა.“ ყარსში, ხონთქარის სარასკართან, გამართულ გმირულ ბრძოლაში თამაზ

ხანმა მოწინააღმდეგე იმდენად დაჯაბნა, რომ „სტამბოლის დასაჭერად“ კი გაემზადა და დახოცილ ურუმთა „მმოვრით მთა და ბარი აღავსო.“

თურქთა ბატონობისაგან ქართლის განთავისუფლებისათვის გამართულ ბრძოლებში თამაზ ხანს, პ. ორბელიანის ინფორმაციით, ქართველებიც აქტიურად ედგნენ გვერდით. ესენი ყოფილან „დიდი სარდალი ქართლისა“ ქაიხოსრო ორბელიანი, გივი ამილახორი და სხვები.

თამაზ ხანის თანამებრძოლთაგან პ. ორბელიანი განსაკუთრებული პატივისცემით მოიხსენიებს სარდალ ხანჯან ხანს, რომელმაც 1735 წელს თურქთა ბატონობისაგან თბილისი გაათავისუფლა. ხანჯან ხანის შესახებ პოემაში ასეთი რამაა ნათქვამი:

თამაზ ხანს ქართლში ებოძა თვის მახლობელი ჯარია,
ხანჯან ხან სარდლად დროშითა, ორბელიანთა გვარია.
მოვიდა, დადგა მცხეთასა, ქართველნი ჯართან გარია.

ლ. ქუთათელაძის აზრით, ხანჯან ხანი, როგორც პოემის დამოწმებული ადგილიდანაც ჩანს, შესაძლოა ორბელიანთა გვარის შვილი იყოს, რომელიც ბავშვობიდანვე უნდა მოხვედრილიყო ირანში. გონებაგამჭრიახ და ცბიერ ნადირ შაჰს სწორედ ეს გაყიზილბაშებუი და იქ გაწვრთნილი ნაქართველარი შეურჩევია ჯარის სარდლად (მრავალთავი 1971: 228). ქართველთა აქტიური თანადგომით ხანჯან ხანმა და მისმა ჯარმა აღმოსავლეთ საქართველო მთლიანად გაწმინდეს თურქ დამპყრობთაგან, რომლებიც „თორმეტ წელს იყვნენ ქართლშია.“

მიუხედავად იმ კეთილგანწყობილებისა, რომელსაც პ. ორბელიანი ირანელ ხელისუფალთა მიმართ იჩენდა, ის არც მათ დამპყრობლურ გეგმებზე ხუჭავდა თვალს. თურქთა ბატონობისაგან ქართლის განთავისუფლების შემდეგ თამაზ ხანმა სამეფო ტახტზე მისი თანამერჯული ალი მირზა (იგივე ალმირზა) დასვა:

კახ ბატონის ძეს ალმირზას, რომ იყო მისის რჯულობით,
მას მისცა ქართლი, კახეთი, უბრძანა: იყავ ვალობით.

ლ. ქუთათელაძის განმარტებით, პოემაში მოხსენიებული ალი მირზა და ალი ხანი ერთი და იგივე პიროვნებაა – გამაჰმადიანებული კახთ ბატონიშვილი ალექსანდრე, რომელიც თამაზ ხანს ქართლის გამგებლად განუწესებია და ირანისთვის გადასახდელი ბეგარის აკრება დაუკისრებია (მრავალთავი 1971: 229). პ. ორბელიანის ცნობით, თბილისში მობრძანებულ ალი ხანს, რომელიც ირანელთა ყურმოჭრილი ხელქვეითი იყო, ქართველმა თავადებმა ზურგი შეაქციეს. ხალხი მთებში ხიზნებად გარბოდა და თავს ციხეებს აფარებდა.

პ. ორბელიანი უდიდესი გულისტკივილით წარმოგვიდგენს ირანელთა გაბატონების შედეგად ქვეყნის აკლებისა და, აწიოკების გულისმომკვლელ სურათს. მისი გადმოცემით, თურქთა ნაცვლად მოსულმა ყიზილბაშთა, ავღანთა და ქურთთა ლაშქარმა „მთლივ ზემო ქართლი წარტყუნეს, მოყვანდათ ტყვეთა დასია.“

როგორც ვხედავთ, პირუთვნელი მემატანის როლში მყოფი მწერალი ვითარებას არ ალამაზებს და მიუხედავად ადრინდელი კეთილგანწყობილებისა, არც ირანელ დამპყრობთა აგრესიულ პოლიტიკას ტოვებს მკაცრი კრიტიკის გარეშე:

ორის ერისთვის ქვეყნები სულ ააოხრეს მეტათა,
მოყუანდათ ტყვენი ურიცხვნი, იყვნენ საქონლის ხვეტათა,
ხოცდენ მრავალთა ქართველთა, იყვის დაჭრილი რეტათა,
მიყავდათ ქალნი ყიზილბაშთ, გახადნენ ქმრები ჭვრეტათა.

ირანელთაგან ქართლისა და კახეთის აკლება-აწიოკების მსგავსი მაგალითები პოემიდან სხვაც მრავლად შეიძლება მოვიშველიოთ. ვითარება კიდევ უფრო მძიმე გახდა თბილისში თამაზ ხანის მოსვლისა და სახელისუფლებო ტახტზე დაბრძანების შემდეგ. აქ იგი ერთ თვეს დარჩენილა. ავტორის თქმით, დიდებულთა ერთი ნაწილი ყაენს ხლებია და ნებაყოფლობით უღიარებია მისი ყმობა. აი, რას ამბობს პოეტი ამ ფაქტთან დაკავშირებით:

მოუდგნენ ყმობით ყველანი, ერთობით ორბელიანნი,
ხონთქარს განუდგნენ, ყეენს ყმეს, საქმე ქნეს ამით ჭკვიანი.
სომხითი, ამათთან მოყვნენ ალგეთის ბარათიანნი.
მორჩნენ ოხრებას, ტყვეობას, არ ნახეს ბოლო ზიანი.

ამ ინფორმაციაში მკითხველისათვის ყველაფერი გასაგებია, გარდა ერთი რამისა – თავად ავტორის იმ პოზიციისა, რითაც იგი ყაენისადმი დიდგვაროვანთა ამგვარ მორჩილებასა და მისადმი ნებაყოფლობით ყმობას ჭკვიანურ გადაწყვეტილებად მიიჩნევდა. მართალია, მისი თქმით, მათ ასეთ მორჩილებას შედეგად თითქოსდა „ოხრებისა და ტყვეობის“ თავიდან აცილება მოჰყვა, მაგრამ ეს ყველაფერი მხოლოდ მონობის სანაცვლოდ მიღებული მოჩვენებითი წყალობა რომ იყო, სამწუხაროდ, ამის თაობაზე ნაწარმოებში არაფერია ნათქვამი.

სამაგიეროდ, ვინც მორჩილების ამგვარ გზას არ დაადგა, ისინი თამაზ ხანმა მეტად მძიმე მდგომარეობაში ჩააგდო, თავის მონებად გამოაცხადა და ბევრი მათგანი სიცოცხლესაც კი გამოასალმა. თბილისში მისი ყოფნის ერთთვიანი პერიოდის განმავლობაში „ურვილნი ქართველნი მარადის შიშით იყვნენ.“ ქვეყნის ამ ახალმა დამპყრობელმა ნანგრევებად აქცია გორისა და თბილისის ციხეები. უკეთესი დღე არც კახეთს დადგომია. თამაზ ხანმა იქაც უთვალავი ჯარი ჩააყენა და იქაურებზე ჯავრი იმით ამოიყარა, რომ „სულ შეაბილწა საყდრები.“ გარდა ამისა, მან ბევრი მოსახლე მშობლიური ფუძიდან აყარა და შორეულ ხორასანში გადაასახლა.

ქართლისა და კახეთის ამგვარი აკლება-აწიოკების შემდეგ, ავტორის თქმით, თამაზ ხანი ახლა ჭარისა და შირვანის გასაპარტახებლად წავიდა და ამჯერად „მათ მოუკიდა ცეცხლი,“ საქართველოში კი თავისი პოლიტიკის გამტარებლად კვლავ ალი ხანი (იგივე ალექსანდრე ბატონიშვილი) დატოვა.

ცხადია, ისეთი გულმხურვალე პატრიოტისათვის, როგორც პაპუნა ორბელიანი იყო, თამაზ ხანისა და მისი თანამებრძოლების მიერ ჩვენი ქვეყნის ამგვარი აკლება-აწიოკება ქვეყნისათვის თავს დატეხილი უდიდესი ტრაგედია იქნებოდა, რაც სავსებით ბუნებრივი ამბავია. ძნელად ასახსნელი ამ შემთხვევაში მხოლოდ ისაა, რომ, ყოველივე ზემოთქმულის მიუხედავად, იგი მაინც ამჟღავნებდა ერთგვარ მოკრძალებას ირანის ამ მრისხანე განმგებლის მიმართ.

გარდა ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი ზემოთ დამოწმებული ფრაგმენტებისა, ნათქვამის დასტურად აქ ნაწარმოების ის სტრიქონებიც მინდა გავიხსენო, სადაც პ. ორბელიანი ასეთი მაღალფარდოვანი სიტყვებით ასხამს ხოტბას თამაზ ხანის ხელმწიფურ ძლევამოსილებას:

ვითა ვთქვა მისი სიმაღლე, მდიდარი ხელმწიფობანი,
ლაშქართ სიმრავლე, სიკეთე, ხმამაღალ სვიანობანი,
კაც-ცხენით სრულად მართვითა, ანუ კარავთა მკობანი,
ჯარით, სიუხვით სავსება, ყოვლადვე იაფობანი.

როგორც ითქვა, ჩვენი ქვეყნის უმძიმესი პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი ვითარების დახასიათების დროს პ. ორბელიანი ნათლად და არაორაზროვნად გამოხატავს თავის ნეგატიურ დამოკიდებულებას იმ პოლიტიკისადმი, რომელსაც ვახტანგ მეექვსე ატარებდა შექმნილი შეჭირვებული მდგომარეობიდან ქართლის გამოსახსნელად. კერძოდ, ამ მიზნის მისაღწევად მას არც თურქეთთან ურთიერთობის დამყარება მიაჩნდა ქვეყნისათვის სიკეთის მომტან მოვლენად და არც რუსეთთან.

პ. ორბელიანი, პირველ ყოვლისა, სწორედ ვახტანგის მიერ მიღებულ ამგვარ მცდარ გადაწყვეტილებათა ლოგიკურ შედეგად მიიჩნევდა ქართლში ოსმალთა გაბატონებას, რამაც ქვეყანას უდიდესი უბედურება მოუტანა. ნაცვლად იმისა, რომ მეფე თურქ დამპყრობთა წინააღმდეგ ბრძოლას სათავეში ჩადგომოდა, მან კიდევ ერთხელ გადადგა სახელმწიფოებრივად სრულიად გაუმართლებელი ნაბიჯი - ქვეყნის რჩეულ ადამიანთაგან შემდგარი დიდძალი ამალით თავად რუსეთის ხელმწიფის კარზე გაიხიზნა, ქვეყანა კი მტრის საჯიჯგნად დააგდო.

რაც შეეხება ირანს, როგორც ჩვენი ქვეყნის სისხლიან დამპყრობელს, განსახილველ პოემაში გამოხატული თვალთახედვის მიხედვით, მის მიმართ პაპუნა ორბელიანს რამდენადმე გაორებული დამოკიდებულება ჰქონდა. მიუხედავად იმისა, რომ იგი, როგორც თავისი ქვეყნის გულმხურვალე პატრიოტი, ცრემლიანი სტრიქონებით ხატავდა ქართლში ირანელთა გაბატონების შედეგად შექმნილ უმძიმეს მდგომარეობას, იქვე, ამის პარალელურად, იგი ირანის იმჟამინდელი განმგებლის - თამაზ ხანის შესახებ აშკარად გამოხატული კეთილგანწყობილებითაც კი საუბრობდა. ერთადერთი გარემოება, რითაც პ. ორბელიანის ამგვარი სპარსოფილური პოზიციის ახსნა შეიძლება ვცადოთ, მხოლოდ და მხოლოდ ისაა, ქართლის განთავისუფლება თურქ დამპყრობთა კოლონიური უღლისაგან იმჟამად სწორედ თამაზ ხანის საბრძოლო დახმარებით რომ გახდა შესაძლებელი.

თურქთა ბატონობისაგან განთავისუფლების შემდეგ ჩვენი ქვეყანა ყიზილბაშების მსხვერპლი გახდა. მართალია, პ. ორბელიანი ქართლსა და კახეთში ირანელთა გაბატონების შედეგად შექმნილ უმძიმეს მდგომარეობასაც უდიდესი გულისტკივლით აღწერს, მაგრამ, როგორც ითქვა, ირანის წინააღმდეგ გამოხატული მისი გულისწყრომა ისეთ ყოვლისმომცველ მასშტაბებს აღარ იძენს, როგორც თურქეთისადმი.

დამოწმებული ლიტერატურა

- კეკელიძე 1981: კეკელიძე კ., ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II. თბილისი, 1981.
- მრავალთავი 1971: მრავალთავი, ფილოლოგიურ-ისტორიული კრებული, ტ. I. თბილისი, 1971.
- ორბელიანი 1981: ორბელიანი პ., ამზავნი ქართლისანი (ტექსტი დაადგინა, შესავალი, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ე. ცაგარეიშვილმა), თბილისი, 1981.
- ქუთათელაძე 1971: ქუთათელაძე ლ., პაპუნა ორბელიანის უცნობი ისტორიული პოემა „შეჭირვებანი ქართლისანი.“ „მრავალთავი,“ ტ. I. თბილისი, 1971.
- ჯავახიშვილი 1977: ჯავახიშვილი ი., თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. VIII. თბილისი, 1977.
- ka. georgica. ac. ge/isi/პაპუნა ორბელიანი (15.01.2020).